

НОВА ПРАКТИЧЕСКА ГРАМАТИКА НА СТАРОБЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Димитър Пеев

Софийски университет “Св. Климент Охридски“

Татяна Славова. Старобългарски език. УИ „Св. Климент Охридски“, серия: *Университетски учебници*. София, 2017, 400 с.

Излязлата наскоро граматика на старобългарския език от проф. Татяна Славова, дългогодишен титуляр на дисциплината във Факултета по славянски филологии на СУ, запълва една празнина не само в нашето висше образование, но и в систематичното описание на най-ранния писмен език на славяните. Книгата е хем обозрима, хем изчерпателна – няма да сбъркаме, ако кажем, че това е най-добре структурираната дескриптивна граматика на старобългарския език, излизала у нас. Тя обхваща трите традиционни дяла на граматиката – фонетика, морфология и синтаксис, като формално е разделена на *Увод* (с. 19–61), *Фонетика* (с. 63–124) и *Морфология* (с. 125–378). Третият дял, синтаксисът, е представен тематично към съответната морфологична категория, без да е обособен в отделен раздел, напр. конструкции *Dativus absolutus* и *Dativus cum infinitivo* са представени в частта, разглеждаща различните склонитбени типове, употребата на падежите със и без предлози – също, употребата на различните видове причастия – респективно към съответния дял на глаголната система и т.н.

В уводната част е обърнато внимание на такива важни и доста често negliжирани в чуждите граматични проблеми като етническата основа на старобългарския език, нивата на функциониране и функциите на стария ни език, подробно е разгледана глаголическата писменост в североизточните български земи (с. 40). Сред изворите за изучаването на

старобългарския език намираме изчерпателен списък на епиграфските паметници от X-XI в., в т.ч. и на оловните амулети, намерени през последните няколко десетилетия. Освен това с голямо задоволство човек може да открие сред изворите, както старобългарските ръкописи, открити през 1975 в манастира *Св. Екатерина* на Синай (напр. *Псалтир на Димитър*, *Синайски празничен малък миней* и др., с. 48), така и паметници като палимпсестовия *Драготин миней* от XI в. (с. 51), въведени в научен оборот, а последният и открит, през последното десетилетие. Друг приносен момент в този труд е формулирането на преходен период между старобългарски и среднобългарски и съотв. привличането на паметниците от този период като *Добромировото евангелие*, *Битолския триод*, *Григоровичевия паримейник* и *Охридския апостол* като градиво за написването на граматиката. Адекватно зададеният в уводната част контекст на функциониране на стария ни език предопределя и интегралния подход към проблемите на старобългарската граматика в основната част. Материалът е представен всеобхватно с отчитане на редки и единични употреби на формите, специфични функции и по-нататъшно историческо развитие на граматичните категории.

Фонетиката е структурирана с оглед практическите нужди на студентите. Това не пречи обаче да бъдат отразени такива особености като смесената носовка в *Зогр.* и *Мар.* (с. 93), като в случая това е първата граматика, легитимираща все повече налагащото се мнение, че смесването на носовките започва още през старобългарския период и не е чисто среднобългарско явление (с. 94). Четейки раздела *Морфология*, постепенно се налага усещането, че слабостта на автора е именно към този дял от граматиката. Правят впечатление такива детайли като онагледяването на връзката между членната форма в съвременния език и мъжко-личния подрод в старобългарски (с. 135), включването на перифрастичния прохибитатив в системата на повелителното наклонение (с. 300), включването в системата на причастията на такива редки и не особено поддаващи се на описание форми като *бышлциш*, *бышлицее*, запазени само в старобългарските паметници от руска редакция (с. 353) и мн. др.

Особено ценно е, че при описанието на всяка една граматична категория (обикновено в края, но не винаги) е направена връзка със съвременните славянски, и не

само славянски, езици и с българския език в частност (с. 146, 151, 157, 162, 168, 172, 174, 292, 300, 304, 323 и т.н.).

Книгата завършва с тематична и обща библиография, и с показалец на термините, което дава възможност на студентите при желание да задълбочат познанията си в определена област или просто да научат повече за определено явление, за определен период, за миналото на родния си език.

В заключение бих искал да подчертая, че книгата предлага едно интегрално представяне на езиковите особености на старобългарския език и е не само неограничено пособие за студенти, но и настолен справочник за специалисти и по-широк кръг изследователи и интересуващи се.